

---

# *II.*

ROD –  
– ZNAČENJE  
POJMA



Najjednostavnije tumačenje engleske riječi *gender*<sup>29</sup> bilo bi ono koje se 70-ih godina rabilo u akademskim i političkim raspravama: *gender* znači *društveni spol* za razliku od *tjelesnoga spola* (engl. *sex*). U *Priručniku o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije* autori uporabu riječi *spol* i *rod* u hrvatskom jeziku tumače ovako: *Spol* se koristi za sve razlikovne osobine koje su biološki i nasljedno uvjetovane, dok *rod* označava one razlikovne osobine koje su uvjetovane društvenom okolinom i odgojem. Drugačije rečeno: Ljudi se rađaju kao muško i žensko, ali uče da budu dječaci i djevojčice koji će odrasti i postati muškarci i žene. To naučeno ponašanje čini *rodni identitet* i uvjetuje *rodne uloge*. Društvo koristi različite oblike pritisaka da bi se muškarci i žene ponašali u skladu sa svojim ulogama.<sup>30</sup>

Pod utjecajem postmoderne filozofije, to početno razlikovanje i definiranje roda i spola i njihovoga međusob-

29 Riječ *gender* teško se prevodi na mnoge jezike. Zbog toga se u nekim zemljama, prije svega zapadne Europe, jednostavno rabi engleska riječ *gender*, dok se u drugim zemljama (primjerice u Kini) iznalaze nove riječi. Uporaba engleske riječi izaziva kritike jer se postavlja pitanje ne priznaje li se time izvjesna teorijska prevlast sjevernoameričkih feministkinja i ne potiče li, ili sprječava, stran pojam intelektualnu raspravu. Povjesničarka Joan Scott drži da upravo stranost pojma otvara mogućnosti za istraživanje novih ideja i formuliranje novih polazišta istraživanja, koji se ne moraju nužno preklapati s onima iz SAD-a. U tom slučaju, pojam *gender* se ne pojavljuje kao prisilno nametnut pojam, nego prije kao poticaj za raspravu i za neke nove postavke. Osim toga, pojam *gender* omogućava komunikaciju iznad geopolitičkih i lingvističkih barijera i zahvaljujući zajedničkoj terminologiji – osobito na razini Ujedinjenih naroda – usuglašena djelovanja (prikupljanje podataka, analiza, provedba međunarodnih sankcija) za uklanjanje diskriminacije žena. Usp. Joan WALLACH SCOTT, Die vielen Bedeutungen des Begriffs *gender*. Von „sozialen Geschlecht“ über Synonym für „Frauen“ zum gesellschaftlichen Normensystem, u: *UniPress der Universität Bern* 109 (2001.) 2, 2, na: <http://www.lustaufgender.ch/docs/scott.pdf> (5. 07. 2010.).

30 Usp. Amir HODŽIĆ – Nataša BIJELIĆ – Sanja CESAR, *Spol i rod pod povećalom. Priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*, Zagreb, Cesi, 2003., 143.

nog odnosa postalo je složenije. O tome će biti više riječi u drugom poglavlju ove knjige. Ovdje ćemo se zadržati na tumačenju riječi *rod* prema pojmovniku *100 words for equality. A glossary of terms on equality between women and men (100 riječi za ravnopravnost. Pojmovnik izraza o ravnopravnosti između žena i muškaraca)* koji je priredio Odjel Europske komisije za promicanje jednakih mogućnosti i prema dokumentu *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln (Rodna pravednost i djelovanje Crkve po svem svijetu)* komisije Justitia et pax Njemačke biskupske konferencije.<sup>31</sup> Ta su dva dokumenta odabrana ne samo zbog jasnoće tumačenja značenja riječi *rod* nego i stoga što ta tumačenja na neki način imaju službeni karakter. Spomenuti Pojmovnik priredio je, naime, Odjel Europske komisije za promicanje jednakih mogućnosti kako bi omogućio zajedničko razumijevanje pojmova i pitanja na europskoj razini. Njime se građanima želi učiniti razumljivijim zauzimanje za ravnopravnost između žena i muškaraca i tako olakšati promociju rada na tom području i prikupljanja podataka na razini Europske unije.<sup>32</sup> Pojmovnik

31 DEUTSCHE KOMMISSION JUSTITIA ET PAX, *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln. Ein Impulspapier der Deutschen Kommission Justitia et pax*, Schriftenreihe Gerechtigkeit und Frieden 104, Bon, 2004.,

32 Usp. Pádraig FLYNN, Foreword, u: EUROPEAN COMMISSION UNIT IN CHARGE OF EQUAL OPPORTUNITIES, *100 words for equality*, 3. Na temelju toga pojmovnika Centar za ženske studije u Zagrebu izradio je *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije* u želji stvaranja „diskurzivnog ‘alata’ za sve ustanove i stručna tijela koji se bave ili bi se trebali baviti rodno osviještenom politikom, a u cilju postizanja ravnopravnosti spolova“ (Rada BORIĆ, Predgovor, u: Rada BORIĆ (ur.), *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*, Zagreb, Ured za ravnopravnost spolova, 2007., 5). Uz pojmove iz *100 words of equality*, u *Pojmovnik rodne terminologije* uvršteni su i novi pojmovi koje su urednice smatrale važnim za razumijevanje mehanizama provedbe ravnopravnosti spolova u Hrvatskoj. Urednice su dodale i „osobni uvid u razumijevanje pojma“ (*Isto*, 5). Premda taj postupak znači obogaćenje i proširenje pojmovnika Europske komisije, može dovesti u pitanje njegov smisao. Ako je *Pojmovnik* na razini Europske unije trebao dati *jedinstveno razumijevanje* određenog pojma kako bi se olakšala politička provedba jednakosti i mogućnost njezine kontrole te je njegov prijevod na hrvatski trebao omogućiti praćenje politike rodne ravnopravnosti u Europi i Hrvatskoj, pitanje je kako se prema tome odnosi i koju ulogu ima „osobno razumijevanje pojma“. Problem je i to što urednice nisu dosljedno i jasno naznačile koje pojmove i tumačenja preuzimaju iz pojmovnika *100 words of equality*, koje su pojmove dodale i što je njihovo osobno tumačenje. Usporedbom *100 words of equality* i *Pojmovnika rodne terminologije* može se zaključiti da definicije iz *100 words of equality*, u nekim slučajevima, urednice stavljaju u kurziv prije vlastitoga tumačenja. Nekada, međutim, sadržaj iz *100 words of equality* jednostavno prepliću s vlastitim tumačenjem i tako čitatelju onemogućavaju uvid u tumačenje pojma prema *100 words of equality*. Upravo je to slučaj u tumačenju riječi *gender mainstreaming* (usp. *isto*, 80-81). To je razlog da se u ovom radu ne pozivam na *Pojmovnik rodne terminologije* nego na *100 words of equality*.

je, dakle, neka vrsta službenoga tumača značenja i uporabe riječi rod i njezinih složenica na razini Europske unije. Dokument *Justitia et pax* ne sadrži samo tumačenje roda i rodno osviještene politike jedne crkvene ustanove koja za svoj rad odgovara biskupskoj konferenciji, nego svojim shvaćanjem rodno osviještene politike i njezine provedbe na europskoj i svjetskoj razini omogućava usporedbu s poimanjem roda u pojmovniku *100 words for equality*. U oba slučaja, dakle, nije riječ o osobnim stavovima pojedinih autora, nego o institucionalnim tumačenjima koja se međusobno mogu usporediti i ujedno mogu poslužiti za provjeru sadržaja koji pojmu rod na razini Europske unije pripisuje Gabriele Kuby. Najprije će biti prikazano tumačenje pojma rod i nekih složenica s tim pojmom prema spomenutom Pojmovniku, potom prema dokumentu komisije *Justitia et pax*.

## 2.1. POJMOVNIK 100 WORDS FOR EQUALITY

Prema *100 words for equality* pojam rod (gender) i sve složenice s tim pojmom odnose se na ravnopravnost *muškaraca* i *žena*.<sup>33</sup> Sama riječ rod tumači se kao:

„Koncept koji se odnosi na društvene razlike između žena i muškaraca, razlike koje su naučene, koje se s vremenom mijenjaju i koje imaju širok raspon varijacija unutar jedne kulture i između kultura.“<sup>34</sup>

Riječ spol (sex) protumačena je kao: „biološke značajke koje obilježavaju ljudska bića kao žene i muškarce.“<sup>35</sup>

Budući da Gabriele Kuby pod sumnju ne stavlja samo

33 I prema *Pojmovniku rodne terminologije* pojam rod i njegove složenice (*rodna analiza, rodna jednakost, rodna perspektiva, rodna segregacija pri zapošljavanju, rodna statistika, rodne uloge, rodni identiteti, rodni jaz, rodni proračun, rodno neutralan, rodno osviještena politika, rodno uvjetovano nasilje*) tumače se u odnosu na *žene* i *muškarce*. Engleski izričaj *gender roles* (rodne uloge) priređivačice čak ne prevode samo kao *rodne uloge*, nego kao rodne/spolne uloge i u tumačenju upućuju da je riječ o rodnim/spolnim ulogama *žena* i *muškaraca* (usp. *isto*, 77-78). Jedini iskorak iz binarnog muško-ženskog koncepta *Pojmovnik rodne terminologije* donosi u tumačenju izraza *rodni identitet*, za koji piše da ne znači samo binarni koncept muškoga ili ženskoga, nego i nove rodne identitete (lezbijka, gay, biseksualna, transseksualna i queer populacija) (usp. *isto*, 78). Termin *gender identity* nije sadržan u pojmovniku *100 words of equality*.

34 „A concept that refers to the social differences between women and men that have been learned, are changeable over time and have wide variations both within and between cultures.“ EUROPEAN COMMISSION UNIT IN CHARGE OF EQUAL OPPORTUNITIES, *100 words for equality*, 18.

35 „The biological characteristics which distinguish human beings as female or male.“ *Isto*, 36.

značenje riječi *gender* nego i *gender equality* (rodna ravnopravnost), *gender analysis* (rodna analiza), *gender perspective* (rodna perspektiva) i osobito *gender mainstreaming* (rodno osviještena politika), zadržat ćemo se i na značenju tih riječi.

Definicija je rodne ravnopravnosti (*gender equality*) prema *100 words for equality* sljedeća:

„Koncept znači da su sva ljudska bića slobodna razvijati osobne sposobnosti i činiti izbore bez ograničenja postavljenih zadanim rodnim ulogama; isto tako, da se različita ponašanja, težnje i potrebe žena i muškaraca uzmu u obzir, vrednuju i promiču jednako.“<sup>36</sup>

U njemačkom prijevodu engleski se izraz *gender equality* još dodatno tumači kao ravnopravnost *žena* i *muškaraca* u društvenom pogledu.<sup>37</sup>

Rodna analiza (*gender analysis*) prema Pojmovniku:

„Proučava razlike u uvjetima, potrebama, stupnju sudjelovanja, pristupu resursima u razvoju, kontroli sredstava, donošenju odluka i sl., koje postoje između muškaraca i žena u odnosu na pripisane im rodne uloge.“<sup>38</sup>

Rodno osviještenu politiku (*gender mainstreaming*) Pojmovnik tumači kao:

„Sustavno uključivanje situacija, prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve politike, i to imajući u vidu promicanje jednakosti žena i muškaraca i mobiliziranje svih općih politika i mjera upravo za postizanje ravnopravnosti aktivnim i otvorenim uzimanjem u obzir, u fazi planiranja, njihovih učinaka na situacije žena odnosno muškaraca pri njihovoj implementaciji, promatranju i vrednovanju.“<sup>39</sup>

36 „The concept meaning that all human beings are free to develop their personal abilities and make choices without the limitations set by strict gender roles; that the different behaviour, aspirations and needs of women and men are considered, valued and favoured equally.“ *Isto*, 20.

37 Usp. *isto*, 20. Pojmovnik je višejezični (engleski, španjolski, nizozemski, talijanski, francuski, danski, finski, grčki, njemački i švedski).

38 „The study of differences in the conditions, needs, participation rates, access to resources and development, control of assets, decision making powers, etc. between women and men on their assigned gender roles.“ *Isto*, 18.

39 „The systematic integration of the respective situations, priorities and needs of women and men in all policies and with a view to promoting equality between women and men and mobilising all general policies and measures specifically for the purpose of achieving equality by actively and openly taking into account, at the planning stage, their effects on the respective situations of women and men in implementation, monitoring and evaluation.“ *Isto*, 21.

Pojednostavljeno rečeno, rodno osviještena politika znači da se pri svakom planiranju, provođenju i vrednovanju bilo koje društveno-gospodarsko-političke akcije uzima u obzir situacije i potrebe žena i muškaraca i da ih se provodi imajući na umu promicanje njihove jednakosti. Time je jasno da se rodno osviještena politika ne odnosi samo na žene nego i na muškarce kao i da se ravnopravnost ne promatra kao izdvojena tema nego kao sastavni dio ukupnih društvenih odnosa. U rodno osviještenoj politici osim toga nije riječ o apstraktnoj, prethodno zadanoj politici jednakosti, nego nositelji odluka trebaju prihvatiti odgovornost osmišljavanja i provedbe rodno osviještene politike od koje imaju koristi i žene i muškarci u svakidašnjem političkom i drugom odlučivanju.

Za razliku od Gabriele Kuby, koja izraz rodna perspektiva rabi za svjetonazor kojemu je cilj rušenje heteroseksualnog patrijarhata,<sup>40</sup> *100 words for equality* rodnu perspektivu tumači kao: „Uzimanje u obzir i pozornost na razlike u svakom danom političkom području/aktivnosti“.<sup>41</sup> To tumačenje Biljana Kašić u *Pojmovniku rodne terminologije* dodatno pojašnjava:

„Iako uvođenje rodne perspektive ima za cilj proizvesti rodno osjetljiv pristup, odnosno pokazati specifičnost pristupa muškaraca i žena kao polazišta za razumijevanje ‘spolne razlike’ u svim njenim izvedbama i posljedicama, pod rodnom perspektivom najčešće se razumije ženski pogled i pristup spoznaji, kulturi, politici i životu općenito.“<sup>42</sup>

Iz navedenih primjera tumačenja riječi u *100 words for equality* može se zaključiti da se na razini Europske unije riječ rod rabi za oznaku i reguliranje odnosa između žena i muškaraca a ne za reguliranje prava homoseksualaca, transseksualaca i interseksualaca. Kad je riječ o homoseksualnosti, na razini Europske unije rabi se izraz *sexual orintation* (seksualna orijentacija), koje se definira kao: „Seksualna privlačnost prema osobama istog ili različitog spola: homoseksualnost, lezbijstvo, heteroseksualnost, biseksualnost.“<sup>43</sup>

40 Usp. Gabriele KUBY, *Nova ideologija seksualnosti*, 54.

41 „The consideration and attention to the differences in any given policy area/activity.“ EUROPEAN COMMISSION UNIT IN CHARGE OF EQUAL OPPORTUNITIES, *100 words for equality*, 22.

42 Biljana KAŠIĆ, Rodna perspektiva (gender perspective), u: Rada BORIĆ (ur.), *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*, Zagreb, Ured za ravnopravnost spolova, 2007., 76.

43 „Sexual preference for a person of either the same or the opposite sex (homosexuality, lesbianism, heterosexuality, bisexuality.“ EUROPEAN COMMISSION UNIT IN CHARGE OF EQUAL OPPORTUNITIES, *100 words for equality*, 37.

## 2.2. DOKUMENT NJEMAČKE KOMISIJE JUSTITIA ET PAX

Komisija Justitia et pax Njemačke biskupske konferencije objavila je 2004. godine dokument *Rodna pravednost i djelovanje Crkve po svem svijetu (Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln. Ein Impulspapier der Deutschen Kommission Justitia et pax)*.<sup>44</sup> Justitia et pax rodno osviještenu politiku smatra prikladnim sredstvom<sup>45</sup> promicanja pravednih odnosa među spolovima, sredstvom koje je u skladu s njezinim temeljnim djelovanjem, odnosno, s ciljem ukazivanja na strukturne nepravde i nasilja te traženje sredstava i putova njihove prevencije.<sup>46</sup>

Pojam rod Komisija tumači kao društveni i kulturni vid spolne razlike koji se razlikuje od biološke spolne razlike. Rod se odnosi na sve predodžbe i načine ponašanja koji se utvrđuju snagom tradicije, odgoja, kulture, društvenih uzora kao općeg razumijevanja spolnih uloga (tipična žena, tipični muškarac). Rodno osviještena politika, pak, znači kritičko promatranje, pod znakom pravednosti, takvih učvršćenih uloga i traženje poboljšanja u odnosima spolova. Rodno osviještena politika je, prema Komisiji, princip djelovanja koji treba pomoći i ženama i muškarcima da nesmetano, oslobođeni naslijeđenih pripisivanja uloga, pristupaju svim područjima javnoga života, od gospodarstva i politike s jedne strane, do privatnog života s druge strane.<sup>47</sup>

U daljnjem tumačenju izraza rodno osviještena politika Justitia et pax se poziva na službeni njemački prijevod riječi temeljen na definiciji Vijeća Europe. Prema toj definiciji, rodno osviještena politika sastoji se u (re)organizaciji, poboljšanju, razvoju i vrednovanju procesa odlučivanja s ciljem da čimbenici koji sudjeluju u političkom oblikovanju uzimaju u obzir kriterij ravnopravnosti žena i muška-

44 Njemačka riječ *Geschlecht* obuhvaća značenje i spola i roda. Budući da je cijeli dokument posvećen značenju pojma rod (gender), *Geschlecht* prevodim rječju rod.

45 Ta se tvrdnja u dokumentu učestalo ponavlja i pobliže obrazlaže. Važno je, međutim, da tu tvrdnju iznosi i predsjednik Komisije, biskup dr. Reinhard Marx. Biskup Marx piše u *Predgovoru* da se Komisija na brojnim područjima svoga rada uvijek uvjerava koliko je za uspjeh nekih mjera ili projekata važno voditi računa o različitim učincima koje imaju za muškarce i žene. Upravo stoga smatra gender mainstreaming prikladnim instrumentom promicanja pravednih odnosa među spolovima, koji se već primjenjuje na području javne uprave ali i u privatnom poduzetništvu. Usp. Reinhard MARX, Vorwort, u: DEUTSCHE KOMMISSION JUSTITIA ET PAX, *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln*, 5.

46 Usp. DEUTSCHE KOMMISSION JUSTITIA ET PAX, *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln. Ein Impulspapier der Deutschen Kommission Justitia et pax*, 7.

47 Usp. *isto*, 16.



raca na svim područjima i na svim razinama.<sup>48</sup> Komisija tumači da je u rodno osviještenoj politici riječ o tome da se na svim razinama političkoga života ili društvenoga područja djelovanja utvrdi ideja pravednog odnosa prema različitim životnim perspektivama muškaraca i žena i da se teži ravnopravnosti kao bitnom političkom cilju.<sup>49</sup> Rodno osviještena politika je *metoda* koja spolnu perspektivu uvodi kao sastavni dio normalnog obrasca djelovanja neke ustanove, čini je *mainstreamom* (glavnom strujom), kako bi se poticala ravnopravnost žena i muškaraca.<sup>50</sup>

Justitia et pax ukazuje da je rodno osviještena politika osjetljiva na razlike kako između žena i muškaraca tako i na razlike unutar pojedine skupine. Razlikovanjem između žena i muškaraca želi se izbjeći usmjerenost političkih programa, mjera i uspjeha na jednostrane predodžbe koje su ishod muških načina doživljavanja ili životnih situacija. Razlikovanje unutar pojedine skupine ukazuje da rodno osviještena politika ne poima žene i muškarce uvijek kao homogenu skupinu, nego vodi računa o činjenici da i u toj skupini postoje mnogostruke životne situacije i potrebe.<sup>51</sup>

Justitia et pax u svojem dokumentu osvjetljava i odnos između „tradicionalne“ politike ravnopravnosti, koja je bila usmjerena na interese žena i politike gender mainstreaminga. Mišljenja je da rodno osviještena politika ne može zamijeniti „klasičnu“ politiku ravnopravnosti, nego je nadopunjava. To su dva različita puta u službi postizanja jednog istoga cilja i treba ih zajedno provoditi sve dok se u cijelom društvu ne postigne stvarna ravnopravnost spolova. Glavnu razliku između rodno osviještene politike i klasične politike ravnopravnosti usmjerene na žene, Komisija vidi u čimbenicima zaduženim za provedbu tih politika i u načinu postavljanja i provedbe političkih koncepata. „Tradicionalni“ oblici politike ravnopravnosti polaze od konkretno postavljenih problema koji se izvode iz nepravednog položaja žena i na temelju toga zahtijevaju njihovo konkretno političko rješavanje. Rodno osviještena politika zbilji pristupa temeljitije. U konceptu rodno osviještene politike rodna perspektiva, odnosno, različite situacije žena i muškaraca, postaju kriterijem već kod is-

48 Definiciju je izradila skupina stručnjaka koju je zadužilo Vijeće Europe 1995. godine. Nalazi se u dokumentu: *Gender Mainstreaming. Conceptual framework, methodology and presentation of good practices. Final Report of Activities of the Group of Specialists on Mainstreaming* (1998.), na: <http://www.g-i-s-a.de/res.php?id=374> (20. 1. 2011.).

49 Usp. DEUTSCHE KOMMISSION JUSTITIA ET PAX, *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln*, 15.

50 Usp. *isto*, 26.

51 Usp. *isto*, 16.

pitivanja, organizacije i pristupa nekom području djelovanja. Justitia et pax procjenjuje da je rodno osjetljiva politika *temeljna strategija*: može trajati neko vrijeme dok ne bude provedena, ali raspolaže potencijalima za održive promjene. Mnogi „tradicionalni“ oblici ženskih zahtjeva mogu se provesti brže, ali uglavnom imaju ograničeno djelovanje. Te strategije ujedno ne zahtijevaju zajedničko djelovanje žena i muškaraca i tako štede muškarce od nužnosti vlastitih promjena.<sup>52</sup> Prema konceptu rodno osviještene politike za provođenje ravnopravnosti i pravednog odnosa među spolovima jednako su odgovorni i žene i muškarci, svi koji imaju političku i društvenu odgovornost i svi koji od toga mogu imati koristi. Uravnotežen odnos spolova djeluje pozitivno i na muškarce: oslobođeni pritiska tradicionalnih predodžba uloga i slobodni za raznoliko miješanje posla i privatnog života, ali i za drugačiji način izvršavanja svoje poslovne uloge, otvaraju sebi nove prostore djelovanja.<sup>53</sup>

Justitia et pax također pozitivno vrednuje obvezatnost koncepta rodno osviještene politike na institucionalnoj međunarodnoj razini. Kao pozitivan primjer navodi Socijalno i gospodarsko vijeće Ujedinjenih naroda (ECOSOC), koje je 1997. godine donijelo smjernice *Mainstreaming the Gender Perspective into all Policies and Programmes in the UN System* davši tako tom konceptu prvenstvo provedbe u sustavu Ujedinjenih naroda. Justitia et pax pozitivno vrednuje i dokument Europske unije *Leitfaden zur Bewertung geschlechterspezifischer Auswirkungen* (1997.), koji je trebao pomoći rodno osjetljivom pristupu pojedinim područjima politike Europske unije. Pozitivno se vrednuje i Amsterdamski ugovor iz 1999. godine, kojim je rodno osviještena politika za sve članice Europske unije postala prvotnom zadaćom.<sup>54</sup> Takvo stajalište komisije Justitia et pax prema politici Ujedinjenih naroda i dokumenta Europske unije osobito je važno uzme li se u obzir kritika tih i drugih dokumenata Gabriele Kuby i sličnih autora.<sup>55</sup>

Kad je u pitanju prihvaćanje rodno osviještene politike u Katoličkoj crkvi, Justitia et pax procjenjuje da je po srijedi „osjetljiva zadaća“ s obzirom na to da je Crkva u prošlosti imala velik udio u širenju tradicionalnih spolnih uloga što se mora ocijeniti kao jednostrano i štetno. Pre-

52 Usp. *isto*, 13-14.

53 Usp. *isto*, 16.

54 Usp. *isto*, 18.

55 Primjerice; Volker ZASTROW, Gender Mainstreaming. Politische Geschlechtsumwandlung, u: *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, br. 138, 19. 06. 2006, 8 (20. 6. 2006.), na: <http://www.faz.net/s/RubFC-06D389EE76479E9E76425072B196C3/Doc-E19A6FC7720554E81829007B25E33D7E4-ATpl-Ecommon-Scontent.html> (21. 6. 2010.).

dodžbe o spolnim ulogama utemeljile su određene uzorke ponašanja i učinile da budu samorazumljive. Posljedice su bile velike nepravde među spolovima koje su, dijelom, još uvijek na djelu. Budući da je poziv Crkve djelovati na humaniziranju svijeta i uspostavi civilizacije ljubavi u kojoj nepravde trebaju biti uklonjene, ciljevi rodno osviještene politike pokazuju se pogodnima. Rodna perspektiva pokazuje se korisnom za provedbu nužnih koraka na putu postizavanja pravednosti među spolovima na međunarodnoj razini jer njezino polazište nudi konkretna i provodljiva sredstva i metode koji pomažu pri analizi različitih situacija i provedbi prijedloga poboljšanja.<sup>56</sup>

Justitia et pax ukazuje i na biblijsko-teološko utemeljenje rodno osjetljive politike. Poziva se na biblijske tekstove Post 1,26-28 i Gal 3,28 te na učenje o Bogu kao Trojstvu. Biblijski izričaj o čovjeku kao slici Božjoj (Post 1,26-28) opravdava nastojanja oko društvene i političke ravnopravnosti. Tekst Gal 3,28 poziva vjernike da se ne obaziru na razlike staleža i društveno specifične predodžbe uloga kad je riječ o vrijednosti ljudi pred Bogom i njegovim otkupiteljskim djelom. Vjera u Krista otvara perspektivu koja je iznad uskih predodžba uloga. Navedeni biblijski tekstovi o jednakoj vrijednosti a time nužno i o pravednosti između žena i muškaraca nisu u skladu ni s hijerarhijski i dualistički obilježenim predodžbama o spolovima, ni s nijekanjem razlika među spolovima. Drugačije rečeno: kao što biološka razlika između muškarca i žene ne smije biti povezana s društvenim nejednakostima, tako se ni ravnopravnost spolova ne može provesti ne vodeći računa o različitim uvjetima života žena i muškaraca.<sup>57</sup>

Za kršćansko uređenje odnosa među spolovima, prema Justitia et pax, temeljno značenje ima i učenje o Bogu kao Trojstvu: jedinstvu trojedinoga Boga odgovara ljudska zajednica u kojoj su ljudi obilježeni zajedništvom i odnosom koji isključuje moć i vladavinu; ujedno se raduju razlikama koje je stvorio sam Bog. Za razliku od dualističkoga suprotstavljanja žena i muškaraca, promatranje spolnih razlika pod tim vidom stavlja naglasak na zajednicu koja ono različito povezuje u jedinstvo ne uklanjajući razlike. U dokumentu se stoga postavlja pitanje: Kako se može živjeti odnos među spolovima koji bi omogućio da žene i muškarci svoje darove i sposobnosti razvijaju i dijele u uzajamnom poštivanju?<sup>58</sup>

56 Usp. DEUTSCHE KOMMISSION JUSTITIA ET PAX, *Geschlechtergerechtigkeit und weltkirchliches Handeln*, 20.

57 Usp., *isto*, 20-21.

58 Usp. *isto*, 22.

U odnosu na Gabriele Kuby, koja načelo djelovanja rodno osviještene politike odozgo-nadolje tumači u smislu zapošljavanja i pogodovanja *rodnim poslušnicima*, Justitia et pax to načelo razumije ovako:

- Premda je odgovornost za proces rodno osviještene politike na vodstvu koje potiče, štiti i unosi nužne promjene u procesima odlučivanja i provedbe odluka, potrebno je također uključivanje svih sudionika.
- Cilj je da se posvijesti i učini vidljivim uočavanje ili previđanje spolnih razlika i diskriminacija muškaraca i žena, da se provjeri način poimanja spolnih ideniteta i uloga, ideja jednakosti i ravnopravnosti itd.
- Provođenje rodne pravednosti nije zadaća samo vodstva, nego svih sudionika u tom procesu.<sup>59</sup>

Justita et pax stoga pozitivno vrednuje usvajanje rodne pravednosti kao načela ustrojstva mnogih ustanova. Komisija ocjenjuje da je rodna pravednost u mnogim ustanovama usvojena kao njihovo etičko načelo, izričaj je društvene i komunikativne sposobnosti ustanove te sve više pridonosi da je bolje prihvaćaju njezini djelatnici i šira javnost.<sup>60</sup>

### Osvrt

Usporedba tumačenja pojma rod i složnica s tim pojmom na temelju pojmovnika Europske komisije i dokumenta Justitia et pax Njemačke biskupske konferencije te tumačenja Gabriele Kuby i autora na koje se poziva, upućuje na znatne razlike.

Za Gabriele Kuby rod, rodna perspektiva i rodno osviještena politika imaju značenje promicanja prava homoseksualaca, transseksualaca i interseksualaca. Na razini Europske unije, tim se terminima izriče politika poticanja ravnopravnosti između žena i muškaraca, politika koja jednako uzima u obzir životne situacije žena i muškaraca i koja se temelji na zajedničkoj, kreativnoj suradnji žena i muškaraca.

Gabriele Kuby kritizira uporabu pojmova rod, rodna perspektiva i rodno osviještena politika Europske unije, ali ne provjerava značenje tih pojmova na razini Europske unije. Umjesto toga pripisuje im značenje koje posuđuje od raznih autora. Ne samo da koncept roda Kuby smatra nepomirljivim s katoličkim svjetonazorom nego ga pro-

59 Usp. *isto*, 25-26.

60 Usp. *isto*, 26.

glašava zakletim neprijateljem Katoličke crkve. Za razliku od toga, Justitia et pax proučava značenje pojma rod i provedbu rodno osviještene politike na svjetskoj razini i razini Europske unije. Koncept roda, prema Justitia et pax, ima svoje teološko opravdanje, u skladu je s pozivom Crkve da humanizira svijet i uspostavi civilizaciju ljubavi u kojoj nepravde trebaju biti uklonjene. Osobito je u skladu s ciljem Komisije – ukazivanjem na strukturne nepravde i nasilja i traženje sredstava i putova njihova sprečavanja.

Značenje pojma rod koje je u ovom poglavlju bilo predstavljeno u njegovoj uporabi na razini Europske unije i prema tumačenju komisije Justitia et pax Njemačke biskupske konferencije, u sljedećem poglavlju bit će prošireno povijesnim prikazom nastanka i ključnih točaka razvoja pojma rod. Budući da ga Gabriele Kuby stavlja u suznačje tajnog plana rodne revolucije koje je cilj navodno promocija homoseksualnosti, dva su pitanja koja će tvoriti okosnicu toga prikaza: Koliko je pojam rod u svojem nastanku i razvoju vezan uz homoseksualni kontekst? Može li se pitanje rodnih rasprava riješiti odustajanjem od riječi rod i povratkom na „staru riječ spol“?<sup>61</sup>

Jadranka Rebeka ANIĆ  
**Kako razumjeti rod?**  
2. Rod – značenje pojma

61 Usp. Gabriele KUBY, *Nova ideologija seksualnosti*, 7.